

Ks. JERZY CHMIEL (Kraków)

BIBLIA ALEKSANDRYJSKA PO POLSKU?

L'étude des textes ne peut jamais assez être recommandée.

Jenny H. C. Bruyère

Il faut passer par l'interprétation pour dépasser l'interprétation.

Emmanuel Lévinas

Grecki przekład hebrajskiego tekstu Starego Testamentu, zwany Septuagintą (LXX), jest Biblią Żydów zhellenizowanych, która została przyjęta do chrześcijańskiego kanonu Pisma świętego jako Biblia chrześcijańska¹. Dla uniknięcia sporu terminologicznego będziemy nazywać Septuagintę Biblią aleksandryjską, choć nie brak autorów twierdzących, że przekład ten powstał najpierw w Palestynie².

W roku 1981 grupa grecystów francuskich przystąpiła do realizacji projektu przekładu Septuaginty na język francuski z aparatem krytycznym i komentarzami. Inicjatorką projektu była Marguerite Harl, profesor honorowy Uniwersytetu Paris IV-Sorbonne, znana z wcześniejszych prac nad Filonem i greckimi Ojcami Kościoła (Orygenes, Grzegorz z Nyssy). W roku 1986 założyła w wydawnictwie Cerf fundację *La Bible d'Alexandrie*³. Najbliższymi jej współpracownikami stali się Gilles Dorival i Olivier Munnich, a z ramienia wydawnictwa

¹ Zob. podstawową bibliografię w: S. Mędała, *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, Kraków 1994, s. 291–294.

² Zob. tamże, s. 292.

³ Historię projektu i pierwszych realizacji podaje: M. Harl, *La „Bible d'Alexandrie” et les études sur la Septante. Réflexions sur une première expérience*, „Vigiliae Christianae” 47:1993, s. 313–340. Zob. ponadto: P.-M. Bogaert, *Les études sur la Septante. Bilan et perspectives*, „Revue Théologique de Louvain” 16:1985, s. 174–200 (tegoż hasło-artykuł *Septante* w *Dictionnaire de la Bible. Supplément*); E. Tov, *The Septuagint*, [w:] *Mikra. Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*, ed. M. J. Mulder, H. Sysling, Assen-Maastricht 1988, s. 161–188.

– Nicolas Jean Sed. Szybko potworzyły się grupy tłumaczy złożone z uniwersyteckich filologów i biblistów (z tych ostatnich – P. Sandevoy i P.-M. Bogaert).

Do roku 1997 opublikowano siedem tomów: Pentateuch oraz Księgę Jozuego i 1. Królewską⁴. Przekład językowy został zaopatrzony w adnotacje, zwracające uwagę na różnice z tekstem hebrajskim, oraz interpretacje patrystyczne. Wstępy i tablice wzbogacają aparat krytyczny przekładu. Przy okazji wydano kilka prac o treści ogólnej⁵, nie licząc licznych artykułów i konferencji.

Zadaniem niniejszego szkicu nie jest ocena francuskiego przedsięwzięcia *La Bible d'Alexandrie*, którego kontynuacja jest zapowiadana z częstotliwością kilku tomów rocznie, lecz propozycja polskiego tłumaczenia Septuaginty. Europa ma kilka przekładów Septuaginty na języki narodowe: poza językiem łacińskim – angielski, włoski, francuski (Francuzi, choć mają dziewiętnastowieczny przekład Septuaginty, postarali się przecież o nowy przekład, godny roku 2000). Uważam, że Polaków stać na własny przekład Biblii greckiej Starego Testamentu. Żywa jest tradycja świetnych polskich grecystów, mamy jeszcze dobrych filologów, a przy okazji opracowywania przekładu wykształciłyby się nowe młode kadry. Również bibliści i patrolodzy byliby w tym pomocni.

Mamy już dobry początek. Ks. Antoni Tronina przełożył niedawno Psalterz Biblii greckiej⁶ Tradycja translatorska mówi, że przekłady biblijne zaczynają się zwykle od Psalterza. W jubileuszowym roku 400-lecia śmierci naszego największego tłumacza biblijnego, ks. Jakuba Wujka SJ warto rzucić myśl podjęcia polskiego przekładu Septuaginty⁷

⁴ T.1. *La Genèse*, par M. Harl (1986); T. 2. *L'Exode*, par A. Le Boulluec et P. Sandevoy (1989); T. 3. *Le Lévitique*, par P. Harlé et D. Pralon (1988); T. 4. *Les Nombres*, par G. Dorival (1994); T. 5. *Le Deutéronome*, par C. Dogniez et M. Harl (1992); T. 6. *Jésus (Josué)*, par J. Moatti Fine (1996); T. 9.1. 1. *Règnes*, par M. Lestienne et collab (1997).

⁵ Zob. G. Dorival, M. Harl, O. Munnich, *La Bible grecque des Septante. Du judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Paris 1988; M. Harl, *La langue de Japhet. Quinze études sur la Septante et le grec des chrétiens*, Paris 1992; G. Dorival, O. Munnich (éd.), *Selon les Septante, Mélanges offerts à Marguerite Harl*, Paris 1995.

⁶ Red. Wyd. KUL, Lublin 1996. W r. 1979 P. Deseille wydał francuski przekład Psalterza Septuaginty dla chrześcijan prawosławnych (YMCA-Press).

⁷ Ks. Jakub Wujek korzystał z Septuaginty zarówno w tłumaczeniu Psalterza, jak i całego Starego Testamentu. Przekładu Psalterza dokonał w r. 1594 z trzech języków: hebrajskiego, greckiego i łaciny, zaznaczając na marginesie różnice zachodzące między tekstami. Charakterystyczny jest tytuł przełożonego Psalterza: *Psalterz Dawidow. Teraz znowu z Łacińskiego, z Graeckiego i z Żydowskiego na Polski język z pilnością przełożony y Argumentami y Annotacyami objaśniony*. Zob. *Psalterz Dawidów*, opr. ks. J. Frankowski, Warszawa 1993, s. 11 n. Jeśli chodzi o przekład całego Starego Testamentu (1599), nie jesteśmy w stanie powiedzieć, na ile Wujek

Biblia aleksandryjska ma ogromne znaczenie teologiczne jako druga wersja Biblii Starego Testamentu, obok tekstu hebrajskiego masoreckiego⁸. Znajomość jej pozwala zrozumieć właściwą dynamikę objawienia Słowa Bożego, które doprowadziło do wykrystalizowania się przekazu Dobrej Nowiny, Ewangelii Jezusa Chrystusa.

LA BIBLE D'ALEXANDRIE EN POLONAIS?

R é s u m é

En 1981, un petit groupe de chercheurs décidèrent de préparer une traduction de la Septante en français. Dans la collection *La Bible d'Alexandrie* aux Editions du Cerf, sous la direction de M. Harl, sont parus les sept volumes (1986–1997), plusieurs autres sont annoncés.

A l'occasion de la 4e centenaire de la mort de P. Jakub Wujek SI (1541–1597), l'éminent traducteur de la Bible polonaise (1599), on lance un projet d'une traduction de la Septante en polonais.

Abordée dans la recherche universitaire, sans présumé confessionnel, une telle traduction de la Bible grecque de l'Ancien Testament enrichit la connaissance de la langue et de la littérature grecques et fait connaître la Bible comme un texte vivant des communautés croyantes qui ont reçu le texte, accumulation et mémoire de plusieurs expériences humaines. Les Eglises, dans le dialogue oecuménique, devraient lire une Bible unifiée dans la même langue, Ancien et Nouveau Testaments en grec.

opierał się na tekście greckim, a to z powodu pośmiertnej recenzji komisji cenzorów. Zob. M. Kossowska, *Biblia w języku polskim*, t. 1, Poznań 1968, s. 355.

⁸ Spośród bogatej literatury na temat teologicznej wartości Septuaginty zob.: D. Barthélemy, *L'Ancien Testament a mûri à Alexandrie*, „Theologische Zeitschrift” 21:1965, s. 358–370 [= *Etudes d'histoire du texte de l'Ancien Testament, Orbis Biblicus et Orientalis* 21, Fribourg Suisse-Göttingen 1978, s. 127–139]; tenże, *La place de la Septante dans l'Eglise*, [w:] *Aux grands carrefours de la révélation et de l'exégèse de l'Ancien Testament* [Recherches bibliques 8], Bruges 1967, s. 13–28; R. Le Déaut, *Septuaginta – Biblia zapoznana*, „Ruch biblijny i Liturgiczny” 37:1984, s. 454–470; P.-M. Bogaert, *La Septante, passage obligé entre l'exégèse biblique et les autres disciplines de la théologie*, „Revue de l'Institut Catholique de Paris” 29:1989, s. 63–78; M. Müller, *Hebraica sive Graeca veritas? The Jewish Bible at the Time of the New Testament and the Christian Bible*, „Scandinavian Journal of the Old Testament” 2:1989, s. 55–71.